

Závoti Józsefné (szerk.):

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA A SPEKTUSAI II. Tanulmánykötet

Závoti Józsefné (szerk.):

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI II.

Tanulmánykötet

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI II.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:
Závoti Józsefné

A tanulmánykötet szerzői:

Babai Zsófia
Csiha Tünde Noémi
Frang Gizella
Giczi Barnabásné Fehér Ágnes
Gödéné Török Ildikó
Kéri Katalin
Kovácsné Vinkovics Éva
Molnár Csilla
Pásztor Enikő
Révész József
Révészné Pálfi Krisztina
Somogyi Anett
Varga László

SOPRONI EGYETEM KIADÓ
SOPRON, 2023

Felelős kiadó:

Prof. dr. Fábrián Attila a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztő:

Dr. Závoti Józsefné PhD egyetemi docens

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Szerzők:

Babai Zsófia – Dr. Kovácsné Vinkovics Éva

nyelvtanár, tanársegéd,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Giczi Barnabásné Fehér Ágnes egyetemi tanársegéd, Soproni

Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Gödéné dr. Török Ildikó ny. főiskolai docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Dr. Molnár Csilla PhD egyetemi docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Révész József egyetemi tanársegéd,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Művészeti és Sporttudományi Intézet

Somogyi Anett egyetemi tanársegéd,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Művészeti és Sporttudományi Intézet

Csiha Tünde Noémi

egyetemi tanársegéd, Soproni Egyetem,

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar
Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Dr. Frang Gizella PhD egyetemi adjunktus,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Prof. Dr. Kéri Katalin egyetemi tanár,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Dr. Pásztor Enikő PhD egyetemi docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Révészné Pálfi Krisztina művésztanár,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Művészeti és Sporttudományi Intézet

Dr. habil Varga László egyetemi docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Lektor:

Tengerdi Antal, c. egyetemi docens Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

ISBN (print) 978-963-334-486-6

ISBN (pdf) 978-963-334-487-3

DOI: <https://doi.org/10.35511/978-963-334-487-3>

A kötet felhasználására a CC – Creative Commons ezen rendelkezései vonatkoznak:

CC BY-NC-ND 4.0, Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd!

További felhasználás esetén a szerzőre hivatkozni kell.

A webes hivatkozások utolsó kontrollja és a kötet lezárásának dátuma: 2023. 04. 20.

Borítókép:

Értelmileg érintett felnőttek napközi otthonában egyetemi hallgatók és gondozottak által készített kéznyomat-montázs.

Fotó: Németh Tamás

Nyomdai munkák: Lóvér-Print Nyomdaipari Kft, Sopron, Ady Endre u. 5

**A kiadvány támogatója: MTA Soproni Tudós Társaság
Pedagógiai Szakbizottság**

Tartalomjegyzék

Előszó	7
<i>BABAI ZSÓFIA – DR. KOVÁCSNÉ VINKOVICS ÉVA</i> METHODISCHE EMPFEHLUNGEN FÜR DEN FREMDSPRACHENERWERB VON LEGASTHENIKER*INNEN	8
<i>CSIHA TÜNDE NOÉMI:</i> INTENZÍV ÉS VÁLTOZATOS MOZGÁSOS CSELEKVÉSEKKEL A VILÁG MEGISMERÉSÉÉRT ÉS AZ EGÉSZSÉGES SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSÉRT – A DRÓN KOORDINÁCIÓS KÉPESSÉG-FEJLESZTŐ HATÁSA AZ ÓVODÁS ÉS A KISISKOLÁS KORÚ GYERMEKEKRE	19
<i>FRANG GIZELLA:</i> COVID MINT FEJLŐDÉSI HÁTRÁNY A BÖLCSÖDÉS KOROSZTÁLYBAN.....	27
<i>GICZI BARNABÁSNÉ FEHÉR ÁGNES:</i> ATTITÜDVIZSGÁLAT AZ ÓVODAPEDAGÓGUSOK KÖRÉBEN AZ AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVARRAL ÉLŐ GYEREKEK INTEGRÁLT ÓVODAI NEVELÉSÉRŐL	46
<i>GÖDÉNÉ TÖRÖK ILDIKÓ:</i> TEGYÜNK MEG MINDENT EGY EMBERSÉGES, MEGÉRTŐ, ELŐÍTÉLETMENTES, EMPATIKUS VILÁGÉRT!	59
<i>KÉRI KATALIN:</i> A SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK NEVELÉSÉNEK KEZDETEI SPANYOLORSZÁGBAN	66
<i>MOLNÁR CSILLA:</i> TRAUMA ÉS FELEJTÉS ÁBRÁZOLÁSA EGY KORTÁRS FILMBEN	78
<i>PÁSZTOR ENIKŐ:</i> INKLUZÍV SZEMLÉLETFORMÁLÁS A MIGRÁCIÓ VONATKOZÁSÁBAN	86
<i>RÉVÉSZ JÓZSEF:</i> A ZENEI KREATIVITÁS TRANSZFERHATÁSAI	110
<i>RÉVÉSZNÉ PÁLFI KRISZTINA:</i> SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS AZ INTERAKTÍV KONCERTPEDAGÓGIA ESZKÖZEIVEL	122
<i>SOMOGYI ANETT:</i> KENYERES ELEMÉR ÉS A „KISDEDNEVELÉS”	129
<i>VARGA LÁSZLÓ:</i> KISGYERMEKKOR – A BOLDOGSÁG KULCSA.....	140

Dr. Varga László: Kisgyermekkor – a boldogság kulcsa.
In: Závoti Józsefné (szerk.): A segítő pedagógia aspektusai II.: Tanulmánykötet.
Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2023, 140-151.o

*

Dr. Varga László

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

KISGYERMEKKOR – A BOLDOGSÁG KULCSA

Bevezetés

Egy új, interdiszciplináris tudomány kopogtat az ajtónkon, ami a gyermekkori neurológia kutatási eredményeinek, a gyermekkori idegélettan elméletének és a kisgyermekkor pedagógiájának – közelmúltban felerősödött – párbeszédéből született. Az unikális jellegű témával foglalkozó kutatók a kisgyermekkorról folytatott hazai és nemzetközi tudományos diskurzusok és innovációk ismeretében válaszokat keresnek a kisgyermekkori neurológiai kutatási eredmények pedagógiai hasznosításának lehetőségeire. A különböző tudományok képviselői együtt kutatják a varázslatos gyermeki elmét, annak fejlődését és az abba való beavatkozás felelősségét, jó szándékú lehetőségeit és átgondolt módját. A kisgyermekkori elme egy világra nyíló ablak, a soha vissza nem térő lehetőségek ablaka. Gyermekneurológus, neveléstudományi kutató, pszichológus és gyakorló pedagógus azon dolgozik, hogy – a párbeszédéből, a közös gondolkodásból és kutatásból – újabb pedagógiai elméletek, innovációk szülessenek, megtámogatva a neurológia és a pedagógia közös töről fakadó új tudományának fejlődését.

Kisgyermeknevelés - a lehetőségek ablaka

A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán működik a NeuPedLab[©], vagyis egy Nemzetközi Kisgyermekkori Neuropedagógia Kutatócsoport és Laboratórium. A kutatócsoport két kulcsfontosságú területet vizsgál: a neurológia eredményeinek hatását a pedagógia gyakorlatára, valamint a pedagógusok tudását a kisgyermekkori tanulás természetéről. A kisgyermek elméje születéskor egyáltalán nincs készen, így is mondhatjuk: az agy az egyetlen olyan szervünk, mely túl korán születik. Az első nyolc esztendő az agyfejlődés csúcsideje, az elme bámulatos gyorsasággal fejlődik. Gyermekkorban az agy olyan, mint egy mágikus szivacs

– mindent magába szív. Ez az elme fejlődésének legszenzitívebb időszaka, a „lehetőségek ablaka” – ekkor tanul az emberi elme a legtöbbet környezetéből.

A kisgyermek fejlődése, nevelése egy nemzet gyarapodásának, a gazdaság fejlődésének kritikus kérdése, mivel csak a boldog, kiegyensúlyozott és jó képességű gyermekek válhatnak alapjává egy prosperáló, hosszú távon fenntartható társadalomnak. Amikor okos módon befektetünk gyermekeinkbe és családjainkba, a következő generáció azt biztosan visszafizeti. Amikor elmulasztjuk megadni gyermekeinknek, amire szükségük van ahhoz, hogy erős alapot építsenek az egészséges és produktív életükhöz, akkor saját jövőnket és biztonságunkat is kockára tesszük. A tudomány ma már sok – átgondolásra és továbbgondolásra érdemes - eredményt feltárt és bemutatott ahhoz, hogy mi kisgyermeknevelők hogyan használjuk ki lehetőségeinket a leghatékonyabban egy szilárd, kiegyensúlyozott, fejlődő társadalom felépítéséhez.

A kisgyermeknevelő szakember számára a kisgyermekkor - az ember, a kisgyermek, a kisgyermekkor fejlődés – jelentőségének, felnőtt életre, az egész emberi életútra gyakorolt hatásának megismerése és megértése rendkívül fontos. Tisztában kell lenni a kisgyermekkor fejlődés legújabb tudományos eredményeivel, a kisgyermekkor fejlődést és fejlesztést meghatározó tényezőkkel, a korai agyfejlődés és az emberi fejlődés összefüggéseivel, az idegtudomány, a kisgyermekkor agykutatás legújabb megállapításaival. Életünk minősége a magunkhoz és a másokhoz fűződő viszonytól és környezetünkkel lévő kapcsolatunktól függ. Ezért nem kerülhetjük meg az érzelmi intelligencia kérdéskörét, hiszen a kisgyermekkor - a szociális kompetenciák és a kognitív képességek mellett - az érzelmek megalapozásának rendkívül fontos időszaka. Az érzelmek, a szeretet és a gyermeki agyfejlődés közötti összefüggésekre és a kisgyermekkor stressz felnőtt életre gyakorolt hatására is felhívjuk az olvasó figyelmét. A kisgyermeknevelőnek tisztában kell lennie azzal a rendkívül izgalmas tanulási mechanizmussal, melyben a kisgyermek önmagát és önmaga tudásrendszerét felépíti, így fontos látni és ismerni a tanuló kisgyermekkor, a kisgyermekkor tanulás természetét és folyamatát, annak központi idegrendszeri, érzelmi, szociális hátterét. A kisgyermekkor a tapasztalatszerzés, a cselekvőképesség és a kompetenciák megalapozásának időszaka, így a kisgyermekkor tanulás értelmezése és megismerése rendkívül fontos kérdés. Elfogadva a konstruktivista pedagógia (Nahalka, 2002) alapvetéseit, a legszenzitívebb életszakaszban fontos feladatunk, hogy segítsük a gyermekeket önmaguk megalkotásában (self-made-children), és abban, hogy a világot a saját szemükön át láthassák.

Egész életre szóló adomány

Ha széles perspektívából tekintünk a kisgyermekre, akkor elmondhatjuk, hogy a mai gyermekek a holnap polgárai, dolgozói és szülői, a jövő társadalmának és a gazdaság fejlődésének megalapozói. Nem szabad elfelejteni, hogy a család, a bölcsőde, az óvoda alapozza meg a nemzeti szellemi és anyagi növekedést. A kisgyermekkori szükségletek (Tausz, 2006) megfogalmazása kardinális kérdés, a hangsúly mindig a gyerekek boldogságára, biztonságára, fejlődésére, egyéni eredményességére és tevékenykedtetésére helyeződjön. Csökkenjen az intézményekben a szelekció és szegregáció, mérséklődjenek a kisgyermek közötti egyenlőtlenségek, ugyanakkor növekedjen az intézményt használók és szereplők elégedettségei szintje. Rendkívül fontos a támogató szülői környezet megnyerése az intézményes nevelésnek. Kulcskérdés a kötött, vagy kötetlen, szervezett vagy spontán pedagógiai fejlesztés és a fejlődés megtámogatása, a folyamatos szakmai megújulás, új módszertani anyagok kidolgozása. Hiteles és folyamatos szakmai párbeszéd nélkül nem lehet közelíteni a XXI. századi nevelés követelményeihez. A jelenlegi társadalom akkor biztosítja jövőjét, ha minden gyermek számára az egészséges, felelősségteljes és produktív élet megalapozásához szükséges feltételeket megteremti. Csak professzionális kisgyermeknevelés képes támogatni a célok teljesülését.

Először is az alapvető fiziológiás feltételeket kell biztosítani: fedél, élelem, ruházat, mérgező anyagoktól mentes környezet. Nagyon fontos a gyermek fejlettségének megfelelő tapasztalatokat, ingereket biztosító tárgyi környezet, és nem utolsósorban a szeretetteljes, pozitív, biztonságot jelentő, támogatást nyújtó, stabil kapcsolatrendszer. Ha kisgyermekkorban tartósan nem elégülnek ki a szükségletek, hosszú ideig hiányoznak a kora gyermekkori fejlődést támogató feltételek, akkor komoly és gyakran visszafordíthatatlan folyamatokkal kell szembenéznünk, ugyanis a tartósan toxikus stressz káros hormonális és idegrendszeri változásokat eredményez és megváltoztatja az agy szerkezetét. A mérgező stressz az első években károsíthatja a fejlődő agyi struktúrát és tanulási és viselkedési problémákat okozhat, illetve megnöveli a fizikai és mentális betegségek kockázatát. A toxikus stressz forrásai között lehet a súlyos szegénység, súlyos szülői mentális egészségkárosodás, a gyermek nem megfelelő gondozása, erőszak, a szülők válása, a stabil, gondoskodó, szeretetteljes kapcsolatok hiánya a gyermek életében. Vitathatatlan tény, hogy boldog, egészséges lelkű, kiegyensúlyozott, a világ dolgai iránt nyitott, eleven eszű, kezdeményező kisgyermekket kell nevelni, akik később a társadalom intelligens, fogékony, problémamegoldásra képes, kreatív tagjaivá válhatnak. Az intézmény nyitott és rugalmas rendszere mindig igazodjon a gyermek egyéni szükségleteihez, életkori és egyéni sajátosságaihoz, fejlődési üteméhez. A játék a legfontosabb, legfejlesztőbb

tevékenység, melynek mindennap, visszatérő módon, hosszantartóan, zavartalanul kell kielégülnie. A gyermeki aktivitás, motiváltság, kíváncsiság életben tartása és kielégítése, a kreativitás előtérbe helyezése, a kompetencia érzés kialakítása, fenntartása rendkívül fontos tényezők. Nem feledkezhetünk meg az egyéni, differenciált bánásmódról sem, mely elengedhetetlenül szükséges a minden gyermeket megillető személyes, bensőséges kapcsolat kialakításához. A kisgyermek a szűkebb és tágabb környezetében az emberi érintkezés alapvető szokásait is elsajátítja.

Az érzelmek (Goleman, 1997) áthatóan és rendkívül befolyásolóan vannak jelen a kisgyermekkorai személyiségfejlődésben. Az érzelmi intelligencia (EQ) a szív látása. Ha társat, barátot keresünk, ha gyermekünket tartjuk kezünkben, egy kidobott állatot befogadunk, vagy virágot szedünk a mezőn, ha helyünket és utunkat keressük az életben, akkor mindezt az érzelmi intelligencia erejével tesszük. A körülöttünk lévő világ jelenleg még jobban értékeli az értelem fényét, az IQ-t, mint a szív látását, az EQ-t. Sokáig úgy tartották, hogy a magas IQ megjósolja a sikert, úgy a tanulmányokban, mint a munkavégzésben egyaránt. Pedig az IQ a legjobb esetben is csak ötödét teszi ki a sikeres életvitelt befolyásoló tényezőknek. A fennmaradó jelentős rész más erőkre vezethető vissza. A fejlett érzelmi képességű embereknek jóval nagyobb az esélye a sikeres, megelégedett életre, mert elsajátították azokat a lelki szokásokat, amelyekkel a teljesítőképességüket képesek növelni. Csikszentmihályi Mihály szerint (2010) minél fiatalabbak a gyerekek, annál inkább jelent a tanulás számukra örömteli állapotot, és minél idősebbek, annál kevésbé képesek flow, azaz optimális élmény átélésére a tanulás során. Egy vizsgálat kimutatta, hogy az iskolában töltött idő harmadára jellemző a tanulásra készítő pozitív állapot, optimális működési szint, a flow, miközben sajnálatosan magas a szorongás, az unalom és az apátia aránya a mai magyar közoktatás intézményeiben. A magas követelmények miatti szorongás aránya alig fele az alulterhelés következtében fellépő unalom és apátia együttes arányának. A flow állapot magas szintű motivációt, kihívásokra való készenléti állapotot jelent és a feladatok elvégzésére való megfelelő szintű alkalmasságot, képességet, kompetenciát. Ha bármelyik hiányzik, a tanulás nem lesz örömteli, élvezetes.

A kora gyermekkori, egészséges fejlődést biztosító programok szükségessége és megtérülése vitathatatlan. A gyermek életének első éveiben fejlődésének szinte minden lehetséges aspektusa szempontjából döntő fontosságú az ingergazdag környezet és a szeretetteljes, stabil, biztonságos és kielégítő kapcsolat a gyermek és a családtagok, valamint a gyermeket gondozó személyek között. A szeretetteljes gyermekgondozás és nevelés bizonyítottan az egész életre szóló adomány. Az érzelmek emberi életben betöltött rendkívüli jelentőségét Maya Angelou

szavai kiválóan igazolják: "Elfelejtik, hogy mit mondtál, elfelejtik, hogy mit tettél? De sosem felejtik el, milyen érzést váltottál ki belőlük."

Emocionális tangó

Mindenki tudja, mi az érzelem, amíg nem kell meghatározni (Beverly Fehr, James Russell, 1984). Lehet, hogy ma már mást jelent okosnak lenni? Még mielőtt találgatásba kezdenénk, leszögezzük: nem egy számra, nem az IQ-ra gondoltunk. Úgy tűnik, hogy az érzelmi intelligencia (EQ) az életbeli sikeresség, a megelégedett életút jobb előrejelzője és tényezője lehet. Az iskola mégis a kognitív intelligenciát preferálja. Miért? Talán mert könnyebben mérhető, számszerűsíthető és megmutatható. Teljesítménykényszer által vezérelt, materiális világunkban szeretjük és előnyben részesítjük a gyorsan megtérülő és kimutatható eredményeket. Az érzelmek mérése és értékelése a pedagógia számára elég problematikusnak tűnik. Vitathatatlan tény, hogy a fejlett érzelmi képességű embereknek jóval nagyobb az esélye a sikeres, megelégedett életre, mert elsajátították azokat a lelki szokásokat, amelyekkel a teljesítőkéességüket képesek növelni.

A gyermekkor táptalaja a szeretet és a kötődések, így nem kerülhetjük meg az érzelmi és a társas intelligencia, az emóciók és a kötődések agyi mechanizmusainak áttekintését, a gyermeki elme érzelmi és társas életének megismerését. A kisgyermekkorai érzelmi és szociális nevelés kérdésköreinek tisztázása sem halogatható, már csak azért sem, mert életünket, jelenünket és jövőnket rendkívüli mértékben befolyásolja. Emóciónak, affektivitásnak, gyönyörű magyar szóval érzelemnek nevezzük az ember szubjektívnek mondható, élményszerű belső megtapasztalásait. A kisgyermeknevelői hivatás vitathatatlan alaptétele: akit szeretünk, attól tanulunk, továbbá azt tanuljuk meg igazán, képességé érlelhetően, amit szeretünk. Egy kicsit tudományosabban szólva: a pozitív érzelmek növelik az ember intellektuális teljesítményét. Saját iskolai emlékeink között keresgélve hamar rájöhettünk: elsősorban azt a tantárgyat szerettük, amelyiket egy általunk kedvelt, szeretett tanár tanított, sőt az is igaznak tűnik, hogy a legtöbb esetben nem a tantárgytól féltünk, hanem a tárgyat tanító pedagógustól. Törekednünk kell arra, hogy mindenféle tanulást - bölcsődétől egészen az egyetemig – pozitív, megerősítő, bátorító és támogató érzelmek kísérjék. Ha ez hiányzik, akkor a só hiányzik a levesből. A bölcsőtől a sírig tartó tanulás, az emberi elsajátítás minden formája egyfajta felfedezés, kaland, utazás, mely jó érzések nélkül nem lehet tartós és eredményes. Ha a gondolatot nem kíséri jó érzés, öröm és lelkesedés - a gondolat magára marad és elhal.

Az agy középső halántéklebenyében elhelyezkedő amygdala²⁹ felelős bizonyos élményekért, azok feldolgozásáért. Az agyban az amygdala egyfajta érzelmi memória, mely azonnal reagál és tárolja az intenzív örömmel vagy fájdalommal járó élményeinket. Ha az amygdala berobban, a szürkeállomány nem tudja azt kontrollálni, gyakran tapasztaljuk, hogy az erős érzelmek lebénítják a gondolkodást. A pedagógiai szakirodalom is egyre többet foglalkozik korunk pszichés eredetű, széles körben terjedő, világméretű problémájával: az érzelmi inkontinencia kérdéskörével. Az agy felépítése miatt az érzelmek sokszor akarattól függetlenül jönnek, ellenőrizni csak az időtartamát és az intenzitását tudjuk. Fontos életfeladat tehát: egyensúlyt találni értelem és érzelem között. Fontos nevelői feladat különbséget tenni gondolat és érzés között, meg kell tanulnunk bánni magunk és mások érzéseivel, és persze hitelesen kommunikálni azokat. Az emberi kapcsolatok egyik leggyakoribb csapdája a fentiek hiánya.

Az érzelem szerepe nem kevesebb: test és lélek összehangolása, összekötése. Az érzelem szervezi az észlelést, a gondolkodást, az emlékezetet, a viselkedést, a társas működéseket. A tudatos érzésvilág az elme színe, az érzések jelentős része a felszín alatt rejtőzik, mely az elme tudat alatti része, a fonákja. A tudattalan érzelmek - akarva, de inkább akaratlanul bennünk - vannak, hatnak, esetenként tehetetlenek vagyunk, mert nem vagyunk képesek irányítani őket. Sokszor mi magunk sem találunk magyarázatot tetteinkre, viselkedésünkre – ilyenkor biztosan a tudat alatti érzelem lépett működésbe.

Az érzésekkel kapcsolatban sokféle, egymásnak sokszor ellentmondó megközelítés született már. Platón görög filozófus és iskolaalapító azt írta, hogy érzelmeinkben nem bízhatunk, mert az elem alsóbb részéből származnak és megrontják az értelmet. Darwin angol természettudós szerint a felnőtt emberek érzelmkifejezései elavultak, pusztán maradványai vadállati gyökerű fejlődéstörténetünknek, és annak, hogy csecsemőkből váltunk felnőttekké. Solomon³⁰ meghatározása már közelít az emóciók mai tudományos prezentációjához, szerinte az érzelmek adják a lélek életerejét és legtöbb értékünk forrását.

A nyugati kultúrában megfigyelhető az érzelmek iránti bizonytalanság, de értékük igenlése egyaránt megjelenik. Az érzelem - bizonyos megközelítésekben és esetekben - az irracionális világ része, mert ellenőrizhetetlen, destruktív, primitív, civilizálatlan, felnőtthöz méltatlan, ugyanakkor az értelem ellenőrizhető, konstruktív. Az érzelmeket erősen befolyásolják a

²⁹ páros, mandula alakú agyterület

³⁰ Robert C. Solomon (1942 – 2007) amerikai filozófus professzor

kulturális elképzelések, társas kapcsolatokat közvetítenek, ugyanakkor egyéni állapotok is. Nehéz eldönteni: milyen mértékben egyetemesek és milyen mértékben kulturális konstrukció. Az érzelmekről szólva összegzésképpen elmondhatjuk, hogy nem a definíciók felfedezése és nem az érzelmek meghatározásának képessége a fontos, hanem hogy átéljük őket. Az érzelmek a gyermek mentális életének középpontja, mely megalapozza, fenntartja, megváltoztatja és megszünteti az önmaga és környezete kapcsolatát azokban a dolgokban, amelyek fontosak a számára. Összekapcsolják a számunkra fontos dolgokat az emberek, dolgok világával. Központi szerepe van a kapcsolatépítésben, segítségükkel tudomást szereznek egymás vágyairól és vélekedéseiről. A gyerekek saját érzéleményei jelzik, hogy mi működik és mi nem működik egy interakcióban. Egyértelműen viselkedésváltoztató, magatartásszabályozó jelentősége is van. Viszonylag új tudományterület a társas intelligencia. Nem csupán egy kapcsolathoz viszonyulunk intelligensen, hanem magában a kapcsolatban is így viselkedünk. Megszületett az egyszemélyes nézőpont helyett egy kétszemélyes perspektíva. A másik ember kihasználása, felhasználása nem azonos a társas intelligenciával. Thorndike szerint a társas intelligencia az emberi kapcsolatainkban megnyilvánuló bölcsesség (Thorndike, 1927, 228.o.). A neurobiológia feltárta az agynak azt a tulajdonságát, hogy szociális, vagyis valahányszor kapcsolatba lépünk valakivel, elménk hajthatatlanul keresi a bensőséges kapcsolódást a másik aggyal, ilyenkor agyunk egyfajta emocionális tangóba, az érzelmek táncába kezd. Ugyanakkor el kell mondanunk, hogy az agy-agy kapocs kétélű kard is, hiszen emberi kapcsolataink nem csak élményeinket, hanem biológiai rendszerünket is alakítják. Az építő kapcsolatok jótékonyan hatnak egészségi állapotunkra, a mérgező viszonyok azonban olyanok, mint a lassan ölő mérge. Ezért viselkedjünk úgy, hogy ez jótékonyan hasson azokra is, akikkel kapcsolatba lépünk.

A kisgyermeknevelők nem kis feladata az együttlét élményének megtapasztaltatása, a közös játék, a közös gyermeki tevékenység megtámogatása, hiszen nem lehetünk sikeresek egyedül. Az ember bizony társas lény, a nevelő ezért embermágnessé válik, magához vonzza a gyermekeket, akik megtapasztalják az együttlét örömét. A másik emberhez fűződő kapcsolatok életre szóló következményekkel járnak, és ez jó ok arra, hogy megtanuljunk jó irányba terelni őket. Ez a lecke is kisgyermekkorban kezdődik: miközben az ember másokon segít, egyben önmagán is segít.

Út a boldogsághoz

Régóta foglalkoztatja a kutatókat (Goleman, 1997) a boldogság kulcsa, az öröm forrása, eredete, a boldogság érzésének gyökerei, hatása az emberi élet különböző területeire, továbbá

a boldogság összefüggése az emberi életúttal, annak eredményességével. Az vitathatatlan, hogy az érzelmeknek jelentős köze van ahhoz, hogy mennyire leszünk sikeresek az életben. Jelen tanulmányunkban a kisgyermekkor boldogság kérdéseit tisztázzuk, arra a kérdésre próbálunk választ adni, hogy mitől boldog egy kisgyermek.

Mi teszi a gyerekeket boldoggá? Egy új játék, egy tábla csokoládé? Ezek a dolgok egy röpke mosolyt varázsolnak sok gyermek arcára, de valószínűleg nem ezek a dolgok a legfontosabbak számukra. A legtöbb kutatás megcáfolja azt az általános vélekedést, hogy a gazdagság, a pénz boldoggá teszi az embereket. A vizsgálatokba bevont boldogtalan emberek jövedelme jelentősen felülmúlja a szegénységi szintet, az életszínvonal, a kereset növekedése nem vezet a boldogság megfelelő növekedéséhez, a tartós boldogsághoz. Mindazonáltal a vizsgálatok azt is kimutatták, hogy a jövedelmek nagy növekedéseinek ellenére öt évtized óta a boldogság szintje sokat nem változott (Goleman, 1997).

A jó emberi kapcsolatok nélkülözhetetlenek a tartós boldogsághoz. A gyerekek minőségi kapcsolatai a szülőkkel egyfajta kezdőpont a boldogsághoz. A kutatók megfigyelték, hogy a szülő és a kisgyermek elválásának és ismételt találkozásának sorozata alatt érdemes megfigyelni a kisgyermek reakcióit szüleiével szemben. A biztos kapcsolatú kisgyermek tiltakoznak, amikor a szülő távozik, de gyorsan megvigasztalódnak, amikor visszatérnek, ugyanakkor a bizonytalan kapcsolatú kisgyermek a visszatérés után tovább kerülnek a szülőtől vagy eltaszítják őket. A stabil kapcsolatú kisgyermeknek a későbbiekben is sokkal több lesz a pozitív élményük, beleértve a barátságokat, a kortárskapcsolatokat, ugyanakkor jóval kevesebb lesz a problémás kapcsolatuk. A boldogsággal kapcsolatos kutatások azt is feltárták, hogy a kisgyermekkor érzelmek igen jelentős mértékben befolyásolják az idegsejtek és agyi hálózat fejlődését. Richard Davidson professzor (Davidson and Fox, 1984), az érzelmek agyi alapjainak kiváló szakértője kimutatta, hogy azok az emberek, akiknek az agya aktívabb a bal oldali homloklebeny területén, hajlamosabbak arra, hogy pozitívabbak legyenek, társaságkedvelőbbek, és többet mosolyognak; ezzel szemben azok az emberek, akiknek a jobb oldali lebenye az aktívabb, hajlamosabbak a befelé fordulásra, szorongóbbak, gátlásosabbak, és kevesebbet mosolyognak. Davidson professzor és a munkatársa, Nathan Fox professzor (Fox and Davidson, 1984) szerint az agyi tevékenység és az érzelmek közötti kapcsolat már az újszülötteknél is kimutatható. Újszülötteknek édes vagy savanyú ízeztetést adtak, hogy pozitív, ill. negatív érzéseket váltsanak ki, majd EEG segítségével az agyi aktivitásukat mérték. Az újszülöttek nagyobb bal oldali agyi aktiválást mutattak, és mosolyogtak az édes ízénél, míg a savanyúnál fintorogtak, és nagyobb volt a jobb oldal aktivitása.

Mi tesz tehát boldoggá egy gyereket? Hosszú távon a biztos szülői kapcsolatrendszer adja hozzá az alapot, mindazonáltal rövidtávon egy új játék is nyújt mosolyt. A gyermekkorral foglalkozó szakemberek gyakran vitáznak arról, vajon a gyermekek képesek-e autentikus, értékelhető és feldolgozható adatokat szolgáltatni saját világukról, érzéseikről és gondolataikról. Megítélésünk szerint a gyermekekről, a gyermeklétről, a gyermekkorról gondolkodni, polemizálni és írni csak a gyermekekkel együtt érdemes. A gyermekek bevonása a róluk szóló kutatásokba a kutatók kötelessége. A gyermekek hangjánál nincs hitelesebb forrás, a gyermekkor kutatás nem teljes, ha ők nem szólalnak meg. Itt az ideje, hogy ne mi, felnőttek mondjuk meg, hogy a gyermekek hogyan látják az őket körülvevő környezetet, hogyan érzik és hogyan pozicionálják magukat a kortársak és a felnőttek világában. A kutató kötelessége a megfelelő kutatási módszerek kiválasztása, a gyermekek hangjának feltárása és hiteles közvetítése.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy gyermekeink számára legfontosabb a szeretetet, az ingergazdag környezet és a támogató kapcsolatrendszer. A szeretet a kisgyermekkorinövekedés és a fejlődés táptalaja. Mindenki - a kisgyermeknevelés bármely területén is munkálkodva – járuljon hozzá egy egyetemlegesen boldog gyermekkor megteremtéséhez.

A pedagógia alfája és omegája

A kisgyermekkor, gyermekkor, az emberi élet első éveinek értelmezésében és megértésében az utóbbi években paradigmaticus változások következtek be. A legújabb hazai és külföldi kutatásokból a gyermekkor egész egyéni életutat alapjaiban meghatározó jelentősége olvasható ki. Korábban a felnőttkor „előszobájának” tekintették a gyermekkort, melynek során a kisgyermek felkészül a felnőtt életre, szocializálódik, a felnőttek aktív közreműködésével elsajátítja a felnőttiségre jellemző és azoktól elvárt kompetenciákat. Ebből következően a gyermekséget nem önmagában, önmagához képest értelmezték és értékelték, hanem a felnőttek viszonylatában. Így a korábbi elméleti megközelítések a gyermekkort inkább a hiányállapot, az átmeneti állapot, a felkészülés, az inkompetencia, a „még nem kész ember” oldaláról definiálták. Elismerve és részben elfogadva az emberi életút szakaszainak egymásutániságát, kapcsolódásait, továbbá az egyes életszakaszok alapvető jellemzőit és funkcióit, egy merőben új pedagógiai megközelítés bemutatására vállalkozunk.

A kisgyermekkor, a kisgyermekkorinövekedés és fejlesztés még soha nem volt ennyire az emberrel foglalkozó tudományok, különösen a neveléstudomány fókuszában. A legújabb nemzetközi és hazai kutatási eredmények arról számolnak be, hogy az emberi életút első éveinek nem csupán előkészítő, felkészítő, bevezető funkciója van. A valamire való felkészülés,

az átmenet, a nem teljesség paradigmáiból kilépve határozottan ki kell jelentenünk, hogy a kisgyermek nem csupán a felnőtt viszonylatában értelmezendő, hanem önmagában, gyermeki mivoltában, saját állapotában, értékeiben, létezésében és kapcsolatrendszerében. Vitathatatlan tény, hogy az ingergazdag, stimuláló környezet, a boldog gyermekkor, a feltétel nélküli elfogadás és a mindent átható szülői, nevelői szeretet képezik a kisgyermeknevelés alapjait. Hosszú távon tehát csak a családot, a szülői és kisgyermeknevelői munkát alapvető értéknek tekintő társadalom lehet versenyképes, amely lelkiileg, testileg egészséges generációkat képes felnevelni. A minden szempontból elsőbbséget élvező professzionális kisgyermeknevelés tehát nem csupán pedagógiai, hanem nemzetgazdasági kérdés is.

A legújabb gyermekkori kutatások irodalmát áttekintve néhány fontos következtetést a kisgyermeknevelők számára biztosan megfogalmazhatunk. A kora gyermekkori tanulás – a tenger mozgását alapul véve – egyértelműen a dagályhoz hasonlítható, egy rendkívül dinamikus, látványos és kritikus időszak a születést követő néhány esztendő, hiszen a korai tapasztalatok és élmények az agyi struktúra kialakulásának, a gondolkodásnak és a cselekvésnek a fő építőkövei, ekképpen az emberi elme egész életre szóló „viselkedésének” megalapozása történik meg a kisgyermekkorban. A kisgyermekkori erős kötődés és a meleg, szerető gondoskodás állandósága a legjobb védekezés a felnőttkori zavarokkal szemben. A kora gyermekkori szegénység és az elszenvedett hiányok rendkívül hosszan befolyásolják az egyéni életutat és meggyengítik az egész személyiséget: gyakran rombolják a kapcsolatokat, a kreativitást, valamint gátolják a jövőbeni jólét és boldogság esélyét.

További, erőteljesen és gyakran visszatérő fontos kutatási témák még: a kisgyermekkori játék természete és funkciója, a korai nyelvfejlődés fontossága és tanulásban betöltött szerepe, a megfelelően megválasztott korai stimulálás jelentősége, a kisgyermekkori fejlődés ütemének jelentős eltérései, továbbá a kötődések és az érzelmek nélkülözhetetlen természete a kisgyermekkori tanulás folyamatában.

Záró gondolatok

Mit biztosítsunk tehát egy, a 21. században megszületett kisgyermek számára? Talán a legfontosabb a barátságos, szenzitív környezet, a játékos mozgás, a zene, a megfelelő táplálkozás, az állandó beszéd, a szeretet és a kötődés folyamatos érzése. Rendkívül fontos még: a biztonságérzet, a félelemmentes kisgyermekkor, izgalmas lehetőségek, kihívások és a végtelen kalandok.

A kutatók egyetértenek abban, hogy az emberi életút kritikus szakasza a kisgyermekkor, melynek során az agyi hálózat – a szavak, a zene, a szeretet és a gondoskodás által - rendkívüli

módon sűrűsödik, az idegpályák velősödnek, az idegsejtek nyúlványai igen gyors ütemben szaporodnak. Az idegrendszer korai stimulálásának elmaradása komoly és végleges károkat okoz. Tudjuk, hogy a korai életévekben az agy végtelenül képlékeny és határtalanul fogékony, az agyi plaszticitás miatt a korai fejlesztésben résztvevő szülők és szakemberek felelőssége vitathatatlan. A kisgyermek, az embergyermek kérdésköre túl bonyolult ahhoz, hogy csupán a pedagógiai oldaláról közelítsünk. A fejlődő gyermek kontextusában feladatunk a tudományok közötti folyamatos párbeszéd támogatása, a különböző álláspontok hiteles bemutatása és tárgyilagos értékelése.

Hamvas Béla gondolataival köszönünk el az olvasótól: “A dolgok nem kívül kezdődnek, hanem belül, és nem alul, hanem felül, és nem a láthatóban, hanem a láthatatlanban.”

Bibliográfia

1. Aries, P. (1987): Gyermek, család, halál. Budapest: Gondolat.
2. Ádám György (2004): A rejtőzködő elme. Budapest: Vince Kiadó.
3. Buckingham, D. (2002): A gyermekkor halála után. Budapest: Helikon Kiadó.
4. Csikszentmihályi Mihály (2010): Flow - Az áramlat - A tökéletes élmény pszichológiája. Budapest: Akadémiai Kiadó.
5. Dewey John (1912): Iskola és társadalom. Budapest: Lampel R. Kiadó.
6. Goleman, D. (1997): Érzelmi intelligencia. Budapest: Háttér Kiadó.
7. Golnhöfer Erzsébet, Szabolcs Éva (1999): A gyermekkor kutatása új megközelítésben. Műhely, 5: 177.
8. Golnhöfer Erzsébet, Szabolcs Éva (2005): Gyermekkor: nézőpontok, narratívák. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
9. Jenks, C. (1996): Childhood. London – New York: Routledge.
10. Kagan, S. (2004): Kooperatív tanulás. Budapest: Önkönet Kiadó.
11. Key, Ellen (1976): A gyermek évszázada. Budapest: Tankönyvkiadó.
12. Kluge, N. (2003): A gyermeklét antropológiája. Budapest: Animula Kiadó és Magánéleti Kultúra Alapítvány.
13. Mause, de Lloyd (1974): The History of Childhood. New York: The Psychohistory Press.
14. Nahalka István (2002): Hogyan alakul ki a tudás a gyermekekben? Konstruktivizmus és pedagógia. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
15. Nathan A. Fox, Richard J. Davidson (1984): The Psychobiology of Affective Development. New Jersey, London, Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
16. Papert S. (1988): Észrengés. A gyermeki gondolkodás titkos útjai. Budapest : Számítástechnika-alkalmazási Vállalat.
17. Piaget, J. (1970): Válogatott tanulmányok. Budapest: Gondolat Kiadó.
18. Pollock, L. A. (1983): Forgotten Children: Parent - Child relations from 1500 to 1900. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Postman, N. (1983): The Disappearance of Childhood. London: W. H: Allen.
20. Prout, A. (2005): The Future of Childhood. London- New York: Routledge – Falmer.
21. Pukánszky Béla (szerk., 2000): A gyermek évszázada. Budapest: Osiris Kiadó.
22. Pukánszky Béla (2001): A gyermekkor története. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
23. Szabolcs Éva (1998): Gyermekkor-történeti szempontok a pedagógiai szakirodalomban. Magyar Pedagógia, 3.
24. Szabolcs Éva (1999): Tartalomelemzés a gyermekkortörténet kutatásában. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
25. Szabolcs Éva (2003): Gyermekkortörténet: Új elméleti megfontolások. In: Pukánszky Béla (szerk.): Két évszázad gyermekei. Budapest: Eötvös Kiadó. 11.
26. Tausz Katalin (2006): A gyermeki szükségletek. Budapest: MTA gyerekszegénység elleni program. In: <https://docplayer.hu/24030582-A-gyermeki-szuksegletek-tausz-katalin.html>

27. Tomka Béla (2000): Családfejlődés a 20. századi Magyarországon és Nyugat – Európában. Budapest: Osiris Kiadó.
28. Vajda Zsuzsanna, Pukánszky Béla (szerk., 1998): A gyermekkor története. Szöveggyűjtemény. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
29. Winn, M. (1990): Gyerekek gyermekkor nélkül. Budapest: Gondolat.